

<Article Tendències>

Universitat de l'experiència

Carme Triadó Tur

Data de presentació: 14/04/2011

Data d'acceptació: 23/05/2011

Data de publicació: 01/07/2011

//Dades de l'autora

Dra. Carme Triadó Tur; catedrática d'universitat; Departament de Psicologia Evolutiva i de l'Educació; Universitat de Barcelona; ctriado@ub.edu

Publicacions científiques:

Celdrán, M., Triadó, C., i Villar, F. (2011). "My grandparent has dementia": how adolescents perceive their relationship with grandparents with a cognitive impairment. *Journal of Applied Gerontology*, 30(3) 332-352.

Villar, F.; Pinazo, S.; Triadó, C.; Celdrán, M. i Solé, C. (2011). How students evaluate university programmes for older people: A comparison between two models in Spain. *Journal of Aging Studies*, 25, 118-125.

Villar, F.; Triadó, C.; Celdrán, M. i Solé, C. (2010). Measuring well-being among Spanish older adults: Development of a simplified version of Ryff's Scales of psychological well-being. *Psychological Reports*, 107, 265-280.

Triadó, C. i Villar, F. (2008). *Envejecer en positivo*. Bellcaire: Aresta.

Triadó, C. i Villar, F. (2006). La Psicología del Envejecimiento: Concepto, teoría y métodos. En C. Triadó y F. Villar (Eds.), *Psicología de la Vejez* (pp. 23-61). Madrid: Alianza.

Projectes de recerca dirigits:

Envejecimiento productivo: la provisión de cuidados de los abuelos a los nietos. Implicaciones para su salud y bienestar. Contracte de recerca amb l'IMSERSO (Instituto de Migraciones y Servicios Sociales), any 2008. Investigadora principal Carme Triadó Tur.

Las abuelas y los abuelos cuidadores: Tareas de cuidado, necesidades y consecuencias para la salud y el bienestar psicológico. Projecte subvencionat pel Ministerio de Ciencia y Tecnología, amb referència SEJ2005-04154/PSIC (triennio 2005-2007). Investigadora principal Carme Triadó Tur.

Altres mèrits: Coordinadora Master oficial interuniversitari de Psicogerontologia. Universitat de Barcelona; Coordinadora de la Universitat de l'experiència a la Facultat de Psicologia. Universitat de Barcelona; Directora en funcions del Dep. De Psicologia Evolutiva i de l'educació. Facultat de Psicologia.

//Mots Clau

Envelliment, experiència, aprenentatge, motivació

Introducció

A la nostra societat, la presència de persones grans s'ha accentuat i es continuarà accentuant en els propers decennis. Un aspecte que cal destacar són els canvis en la manera d'envellir, ja que les persones grans cada vegada tenen més bona salut i menys malalties; disposen de més temps lliure després de la jubilació i, per tant, tenen una implicació més gran en activitats que abans no podien fer. Tot això comporta una visió positiva de la vellesa, lliure dels estereotips que fins ara han presidit bona part de la imatge que es té de la vellesa i l'envelliment.

Un dels aspectes d'aquesta visió positiva és el que fa referència a l'aprenentatge i, en un sentit més ampli, a l'educació. Ens referirem a l'Informe de la Comissió Internacional sobre l'Educació per al Segle XXI (1996), presidida per Jacques Delors, en el qual es proposa el concepte d'educació al llarg de tota la vida.

Ens trobem en un context en què cada vegada hi ha més persones grans a la nostra societat i, per tant, tenim un perfil de persones grans actives i compromeses. Això comporta la presència d'una oferta educativa per a la gent gran, en la qual, entre altres institucions, participen les universitats com a entitats dedicades a la generació i promoció de cultura i de coneixement (Villar, Triadó, Celdrán, Pinazo, Solé, Montoro, 2006).

Les universitats de la gent gran

Cada vegada augmenta el nombre de persones més grans de 55 anys que s'interessen per cursar estudis a la universitat. Per això, cada vegada són més les universitats que ofereixen aquesta oportunitat i posen en marxa programes d'estudis pensats per a aquestes persones, que potser no van tenir l'oportunitat d'estudiar quan eren joves o que, si ho van fer, volen continuar fent-ho.

Origen i formació de les persones grans a la universitat

La iniciativa d'obrir la universitat a les persones grans va sorgir a França. Concretament, l'any 1973, a la Universitat de Tolosa, es van organitzar cursos, conferències i diverses activitats amb la finalitat de posar en contacte joves investigadors amb persones jubilades; de tot això van sorgir les universitats de la gent gran (Lemieux, 1997).

Al cap de poc temps de la posada en marxa a la Universitat de Tolosa, es van començar a desenvolupar programes a països europeus, entre els anys 1973 i 1978, com ara a la UTE de Niça, París X (París-Nanterre), Ginebra, Neuchâtel, Friburg, Basilea.

També als Estats Units hi ha programes educatius per a gent gran, tant a les universitats com als *community colleges*, en universitats d'àmbit local, als centres de jubilats i en altres organitzacions, com ara els *Shepherd's Centres* o bé l'*Elderhostel*, un programa d'aprenentatge que ofereix a persones més grans de 50 anys estades a centres educatius dels EUA i de l'estranger (Manheimer, 2002).

La diversitat és tan gran que, segons el país o la ciutat, els noms dels programes són diferents: Universitat Temps Lliure, Universitat de la Gent Gran, Universitat Sènior, La Nau Gran, Universitat de l'Experiència, etc.

Els programes implantats també són diversos: els que es desenvolupen i es dissenyen a les universitats, estructurats en cursos acadèmics i comptabilitzats en crèdits (França, Itàlia, Alemanya i Espanya, entre d'altres), i els que depenen dels ajuntaments o municipis, que ofereixen moltes possibilitats d'activitats educatives i culturals (EUA i Europa).

Les raons que expliquen el naixement i l'augment dels programes universitaris per a la gent gran estan basats en dos tipus d'arguments (Guirao i Sánchez, 1997):

- Raons socials: necessitat d'oferir des de la universitat una resposta solidària al creixement d'un grup de persones que, més enllà de la vellesa, es troben alliberades d'obligacions professionals.
- Raons institucionals: es refereixen al paper que la universitat ha de tenir en la societat com a proveïdora de coneixement professional i científic, quan la necessitat de la formació permanent durant tota la vida es fa cada vegada més evident.

Per a les persones grans, participar en programes universitaris els possibilita una millora de la qualitat de vida des del punt de vista psicològic, intel·lectual i social, ja que ofereixen la possibilitat d'assolir coneixements, habilitats i actituds, i fomenten les relacions interpersonals, que a vegades es perden després de la jubilació.

En aquest moment, pràcticament totes les universitats espanyoles públiques, i també algunes de privades, presenten un programa educatiu per a persones grans, dissenyat i desenvolupat per les mateixes universitats.

Perquè un programa per a gent gran es pugui denominar programa universitari ha de tenir les característiques següents (Guirao i Sánchez, 1997):

- És important la seva funció social, entesa com un servei que fa la universitat a la comunitat.
- Ha d'organitzar els continguts dels programes en funció de la seva finalitat. No es tracta d'informar sinó de formar, i no de cara a l'exercici professional, sinó per aconseguir una inserció social més participativa.
- Són programes d'intervenció socioeducativa dirigits a persones grans, encara que en molts s'hi admeten persones d'entre 50 i 55 anys.
- La finalitat dels programes universitaris per a gent gran és la integració social i cultural de les persones grans.
- L'únic criteri d'admissió és l'edat, ja que no es requereix cap titulació prèvia.

A totes les universitats la demanda és més alta que l'oferta; tenen molt d'èxit, i això demostra l'interès de les persones grans per aprendre. «*Els defensors de la intervenció socioeducativa*

dirigida a persones grans partim del supòsit que aprendre sempre és possible, amb independència de l'edat i de qualsevol tipus de condició social. La capacitat d'aprenentatge, no acaba mai. Aprendre suposa descobrir i desenvolupar tot allò que som capaços de ser i fer, amb una actitud positiva d'actualització de coneixements, de consolidació de vivències, d'obertura a noves experiències» (Villar, Triadó, Celdrán, Pinazo, Solé, Montoro 2006).

Actualment, les persones grans tenen una vida activa i un nivell educatiu més alt que en èpoques passades. Tenir més nivell educatiu també comporta més interès en aprenentatges posteriors.

La universitat representa la referència del saber per excel·lència. Per a moltes persones grans, no es tracta de tenir un títol professional, sinó de fer possible el seu desenvolupament humà després d'una vida laboral activa (Lemieux, 1997).

Els programes universitaris per a gent gran

Des de l'any 1990, pràcticament totes les universitats d'Espanya ofereixen programes universitaris per a la gent gran: Universitat Pontifícia de Salamanca, Universitat d'Alcalá d'Henares, Universitat de Granada (1995), Universitat de Sevilla, Universitat de les Illes Balears, Universitat de València, Universitat Complutense de Madrid, Universitat Autònoma de Barcelona, Universitat de la Rioja, Universitat del País Basc, Universitat de Múrcia, Universitat Politècnica de Cartagena, Universitat de la Corunya, Universitat d'Extremadura, Universitat de Burgos.

Els cursos acostumen a durar entre dos i cinc anys i les matèries varien segons el centre universitari on s'imparteixen. Gairebé tots els programes inclouen estudis d'humanitats, psicologia, ciències socials i ciències de la salut. A més, alguns programes ofereixen activitats culturals, visites a museus o llocs d'interès historicoartístic, excursions, tallers de lectura, etc.

La majoria dels programes estan dirigits a persones de 50 a 55 anys, són oferts per les universitats públiques i tenen una durada de tres cursos acadèmics.

Els programes es basen en el model d'aprenentatge al llarg de la vida. En cert sentit, serien concebuts com a programes educatius destinats a cobrir les carències educatives històriques de les persones grans que, per una causa o una altra, no van tenir l'oportunitat d'estudiar quan eren joves. Encara que, analitzant les dades, observem que les persones que accedeixen als programes universitaris per a gent gran es troben entre les més instruïdes de la seva generació. Diferents investigacions (Merriam i Caffarella, 1999) apunten que el nivell educatiu previ és el millor predictor de participació en activitats educatives formals i informals, encara que el públic dels programes universitaris per a gent gran és bastant heterogeni pel que fa a la seva formació inicial i també a les seves experiències laborals i vitals. Respecte a la variable edat, al territori espanyol un 46 % té menys de 65 anys. Respecte a la variable gènere, alguns autors parlen d'un percentatge inferior d'homes que de dones entre els alumnes universitaris grans.

Villar, Triadó, Celdrán (2006) suggereixen que ens trobem davant d'un tipus de persona gran especialment activa, amb interessos, i que viu la jubilació com un moment per reprendre

aspectes que va haver de deixar enrere o per abordar desafiaments nous. En aquest sentit, seria un perfil que correspondria al que s'ha anomenat envelliment actiu. Aquest perfil és particularment cert per als programes que impliquen un compromís d'un nombre d'anys en què es desenvolupa un currículum complet i coherent, similar al de les carreres universitàries.

A la Universitat de Barcelona s'han posat en marxa programes universitaris per a la gent gran i el curs 2010-2011 s'ha creat la Universitat de l'Experiència. El programa educatiu s'ha implantat en els ensenyaments de Psicologia, Pedagogia, Llengua i Literatura i Biblioteconomia, amb el propòsit que els propers cursos s'incrementi l'oferta amb altres ensenyaments.

El programa es duu a terme en dos cursos acadèmics en els quals els alumnes cursen dos tipus d'assignatures: troncales i optatives. Les troncales estan pensades i organitzades expressament per a les persones grans, i les optatives les trien en funció de les seves preferències entre les que ofereix cada ensenyament als alumnes del grau. Les persones grans matriculades en aquestes assignatures assisteixen a les classes juntament amb l'alumnat del grau. En aquestes assignatures s'admet un màxim de cinc alumnes grans, i és on es fomenten les relacions intergeneracionals. L'experiència, fins al moment, la podem considerar altament positiva. Tenim algunes dades sobre els beneficis que obtenen les persones matriculades a la Universitat de l'Experiència i també sobre les motivacions que els han fet optar per aquests estudis, i concorden plenament amb el que diferents autors exposen en la seva recerca sobre aquesta qüestió, que exposem a continuació.

Motivacions per participar en programes universitaris

El col·lectiu de les persones grans que s'inscriuen en els programes universitaris és molt heterogeni i no tothom té les mateixes raons per participar hi.

Lemieux (1997) assenyala les raons següents:

- Voluntat d'adquirir nous coneixements i completar coneixements insuficients.
- Desig d'evitar la soledat i l'aïllament i de buscar nous lligams socials.
- Enriquiment i estimulació del pensament per potenciar el canvi personal.
- Voluntat de seguir actiu i aportar alguna cosa a la societat.
- Cerca de diversió i d'oci intel·lectual.
- Interès per un tema tractat puntualment.

Levet-Gautrat (1982, citat a Lemieux, 1997) ens dibuixa el retrat sociologicopsicològic i relacional dels estudiants de les universitats per a la gent gran:

«Des del punt de vista sociològic, l'estudiant gran troba a la universitat un lloc d'inserció cultural que el valora i on, sense tensió, se sent acceptat perquè no representa cap perill per als estudiants joves en el pla professional. La persona gran que obtingui aquesta posició es troba capacitada per

assegurar-se una millor relació amb la població activa i amb la població dels joves. Efectivament, en lloc de trobar-se al final de la cadena dels grans, aquesta persona comparteix amb els joves l'educació per poder transmetre-la en el si de la població activa. D'acord amb la perspectiva psicològica, la persona gran s'insereix en un procés curricular que li permet alimentar la seva activitat cerebral i, aprenent a mantenir la seva vida, aprèn a lluitar contra la mort. Des del punt de vista relacional, la universitat és un lloc privilegiat de relació, en el qual hi ha una codificació i normalització segons les formes clàssiques de saber viure. És un lloc on se circumscriuen les relacions i s'estructura el temps. En conclusió, els estudis universitaris seran per al públic que s'inscriu en aquests programes un mitjà d'integració en la vida activa, una acció per mantenir una activitat cerebral significativa i, finalment, una inserció en un lloc privilegiat de relació: la universitat».

Molts estudis suggereixen que les motivacions més fortes per a l'aprenentatge són els interessos de tipus cognitiu (curiositat intel·lectual) i desig d'aprendre (Brady i Fowler, 1988; Montoro-Rodríguez et al., 2007). Altres motivacions importants són el creixement personal i la satisfacció, l'enriquiment, el sentiment de realització (Scala, 1996), i el contacte social i les relacions interpersonals (Furst i Steel, 1986).

Altres autors diferencien entre factors associats al producte i factors associats a les relacions (Jarvis i Walter, 1997; Swindell, 1993):

- Factors associats al producte, que tenen a veure amb aspectes vinculats a l'adquisició de coneixements. Aquesta motivació, a més de promoure el desenvolupament personal de la persona gran, és un element d'estimulació cognitiva.
- Factors associats a les relacions, que tenen a veure amb la possibilitat de fer noves amistats gràcies al contacte social que l'assistència a aquests cursos facilita. També és una via per escapar de la rutina.

Segons diversos estudis, sembla que els factors associats al producte es mencionen amb més freqüència, encara que els associats a les relacions també són molt significatius. Per exemple, en l'estudi de Villar (2003), els aspectes més valorats pels participants en cursos d'informàtica eren la relació amb els companys.

D'una manera més sistemàtica, s'han tingut en compte diferents necessitats que l'educació en persones grans compliria (Waskel, 1982):

Necessitats d'afrontament, de fer front a canvis físics, mentals i emocionals que comporta fer-se gran.

Necessitats expressives, de poder continuar les interaccions socials i poder-se comunicar d'una manera expressiva. Classes sobre art i música, i activitats de participació com per exemple el teatre, cobririen aquesta necessitat.

Necessitats contributives: poder donar als altres, poder ajudar, ser altruista amb els nostres recursos. Estarien relacionades amb la necessitat de ser proveïdors de suport social (Antonucci, 1990).

L'estudi de Villar, Triadó, Celdrán, Pinazo, Solé, Montoro (2006), elaborat amb participants de La Nau Gran de la Universitat de València, assenyala que la principal raó que expressen les persones grans és el desig de conèixer i de saber. En aquest sentit, podem dir que l'educació universitària durant la vellesa està especialment vinculada a motivacions de tipus intrínsec, associades a la satisfacció que proporciona el fet d'aprendre.

Els motius de tipus social (relacionar-se amb altres persones, conèixer gent, etc.) també són importants, encara que no siguin l'objectiu principal de la majoria de programes universitaris. Gràcies a ells, els participants són capaços de crear noves xarxes socials i d'obtenir un grau d'integració més alt amb persones amb interessos similars als seus.

Respecte a com avaluen els estudiants grans els programes universitaris en aquest estudi, podem dir que és excel·lent, i la nota dominant és una gran satisfacció amb per haver-hi participat.

De les dades quantitatives es desprenen aportacions que tenen a veure amb el desenvolupament personal (satisfacció amb un mateix, gaudir de la vida, sentiment d'utilitat) i amb les xarxes i relacions socials (més amistats).

Les dades qualitatives emfatitzen les relacions amb altres persones com a aportació més mencionada. El fet de cursar algunes assignatures juntament amb els estudiants joves es valora com una oportunitat per conèixer millor la gent jove. També s'observa una alta valoració del professorat i del contingut de les assignatures.

Influència en la qualitat de vida

Durant els darrers anys, diferents autors han parlat d'envelliment actiu (Fernández Ballesteros, 2002), envelliment satisfactori (Rowe i Kahn, 1998) i envelliment productiu (Lehr, 1999; Stadelhofer, 2002), tots amb la característica similar de dotar l'envelliment d'una connotació positiva.

Per a Rowe i Kahn (1998), l'envelliment satisfactori comporta:

- Baixa probabilitat de patir malalties i discapacitats associades a malalties.
- Capacitat funcional alta tant des d'un punt de vista físic com cognitiu.
- Implicació activa en la vida, és a dir, manteniment de relacions socials satisfactòries.
- Manteniment d'una activitat productiva, que contribueixi a la comunitat i a la millora personal.

Els models d'envelliment satisfactori han postulat que les persones grans poden i han de ser actives i proactives si volen envellir amb èxit. Els programes educatius per a gent gran són un facilitador important de l'envelliment productiu, ja que possibiliten a la persona gran la integració i participació social. Els programes educatius per a gent gran també estan recomanats com una

estratègia eficient per mantenir les funcions mentals, perquè proposen una sèrie d'activitats que comporten una estimulació cognitiva.

Els beneficis que obtenen les persones grans implicades en les experiències educatives inclouen no només el desenvolupament d'estratègies efectives d'afrontament, sinó també el desenvolupament de l'interès per noves activitats, la integració social i el desenvolupament de noves xarxes socials. Des del punt de vista de l'educació dels grans, la qualitat de vida és un dels objectius de la gerontologia.

Aconseguir una bona qualitat de vida implícita o explícita implica un sentiment de millora i optimització. Això permet a la societat canviar la percepció de les persones grans com a individus passius i estàtics, a més d'aconseguir un canvi de la percepció que tenen els grans d'ells mateixos: augmenta la seva autoestima i canvien els sentiments sobre la seva vàlua (Orte, March i Vives, 2007).

Tornant a l'estudi de Villar, Triadó, Celdrán, Pinazo, Solé, Montoro (2006) respecte a la qualitat de vida, les dades procedents dels diferents instruments utilitzats suggereixen que els participants en l'estudi presenten una bona qualitat de vida, almenys en les dimensions analitzades.

Els problemes de salut són molt pocs i no afecten l'autonomia personal, i el suport social rebut és valorat d'una manera optimista per la mostra de participants.

Conclusió

La conclusió general que podem extreure de les dades aportades pels mateixos participants i les dels estudis fets sobre aquesta qüestió és que els programes universitaris per a la gent gran són avaluats per aquests alumnes com a excel·lents, i que la nota dominant és una gran satisfacció pel fet d'haver-hi participat.

En coherència amb aquesta satisfacció, en l'estudi de Villar, Triadó, Celdrán, Pinazo, Solé, Montoro (2006) pràcticament totes les persones entrevistades tenen la intenció de continuar participant en el programa en el futur. En molts casos, parlar de futur es vincula a un horitzó en què la salut permeti aquesta participació, o en el qual es tingui la fortuna de poder començar un itinerari nou després d'acabar el que s'està cursant.

En conjunt, tot això reforça la idea que les persones grans que van a la Universitat de l'Experiència presenten un perfil d'envelliment actiu i satisfactori, lliure de dependència i de problemes importants de salut, amb bona satisfacció vital, autoestima i suport social.

<Referències bibliogràfiques>

- Brady, E. M.; Fowler, M. K. (1988). «Participation motives and learning outcomes of older learners». *Educational Gerontology*, 14, 45-56.
- Furst, E. J.; Steel, B. L. (1986). «Motivational orientations of older adults in university courses as described by factor and cluster analysis». *Journal of Experimental Education*, 54, 193-201.
- Guirao, M.; Sánchez, M. (1997). «Los programas universitarios para mayores en España». A A. Lemieux. *Los programas universitarios para mayores: Enseñanza e Investigación*, 145-153. Madrid: IMSERSO..
- Jarvis, P.; Walker, J. (1997). «When the process becomes the product. Summer universities for seniors». *Education and Ageing*, 12, 60-68.
- Lehr, U. (1999). «El envejecimiento activo. El papel del individuo y de la sociedad». *Revista Española de Geriatria y Gerontología*, 34 (6), 314-318.
- Lemieux, A. (1997). *Los programas universitarios para mayores: enseñanza e investigación*. Madrid: IMSERSO.
- Manheimer, R. J. (2002). «La educación para los mayores en Estados Unidos: Tendencias y programas de desarrollo». A Diversos autors. *Los modelos marco de programas universitarios para mayores*, 111-121. Alacant: Universitat Permanent d'Alacant.
- Merriam, S. B.; Caffarella, R. S. (1999). *El aprendizaje en la edad adulta (2a ed.)*. San Francisco: Jossey-Bajo Editores.
- Montoro, J.; Pinazo, S. (2005). «Evaluating social integration and psychological outcomes for older adults enrolled at a University Intergenerational Program». *Journal of Intergenerational Relationships*, 3, 65-81.
- Orte, C.; Ballester, L.; Touza, C. (2004). «University Programs for seniors in Spasin: analysis and perspectives». *Educational Gerontology*, 30, 315-328.
- Rowe, J. W.; Kahn, R. L. (1998). *Successful aging*. Nova York: Pantheon Books.
- Stadelhofer (2002). «El significado de la formación general científica permanente para adultos mayores en el umbral del siglo XXI». A Diversos autors. *Los modelos marco de programas universitarios para mayores*, 89-110. Alacant: Universitat Permanent d'Alacant.
- Swindell, R. (1993). «The University of the Third Age in Australia: a model for successful ageing». *Ageing and Society*, 13, 245-266.
- Villar, F. (2003). «Personas mayores y ordenadores: valoración de una experiencia de formación». *Revista Española de Geriatria y Gerontología*, 38, 86-94.

Villar, F.; Triadó, C.; Celdrán, M.; Pinazo, S.; Solé, C.; Montoro, J. (2006). *Evaluación de programas universitarios para mayores: motivaciones, dificultades y contribuciones a la calidad de vida*. Projecte de recerca. Madrid: IMSERSO.

<Referència recomanada>

Triadó-Tur, C. (2011) Universitat de l'Experiència [En línia] *REIRE, Revista d'Innovació i Recerca en Educació*, Vol. 4, núm. 2, 01-10. Accesible a: <http://www.raco.cat/index.php/REIRE>

Copyright © 2011. Aquesta obra està subjecta a una llicència de Creative Commons mitjançant la qual qualsevol explotació de l'obra haurà de reconèixer els autors de la mateixa, citats a la referència recomanada que apareix en aquest document.

